

Christian den Fjerdes Skib paa Skanderborg Sø.

AF

P. HOLCK

Christian den Fjerdes Navn har en smuk Klang i den danske Flaades Historie, og i vor Tids Bevidsthed staar han som den virksomme og fremsynede Konge, der skabte Landet en Orlogslaade, som dengang var Nationens Stolthed.

Bedømmelsen af hans maritime Indsats hviler ikke alene paa overleverede Beretninger om, at Kongen selv gjorde Tegninger og Modeller til Orlogsskibene, men det fremgaar ogsaa af de bevarede Dokumenter, at Skibsbygningen tog et betydeligt Opsving straks efter Regeringens Overtagelse, og enkelte Skibskontrakter viser, at Kongen direkte fastsatte Dimensioner og andet for de Orlogsskibe, der skulde sættes i Bygning.

Spørgsmaalet om, hvorfra Kongen havde erhvervet den alsidige Indsigt som Skibskonstruktør, der var nødvendig for selvstændig at præge Skibsbygningen, er blevet besvaret med, at han allerede under Opvæksten viste en synderlig Interesse for Skibsarkitekturen og andre tekniske Fag, og at han paa Skanderborg Sø blev opøvet i praktisk Sømandskab.

Senere Tidens historiske Forskning indrømmer vel, at Christian IV var Sjælen i de store Foretagender, men tør ikke fæste Lid til alt, hvad der er overleveret, og Troels-Lund er i det omfangsrige Værk: »Christian den Fjerdes Skib paa Skanderborg Sø« kommet til det Resultat, at der savnes ethvert Grundlag for Paastanden om, at Kongen som Dreng fik en fuldt ud sømandsmæssig Uddannelse paa et mindre Orlogsskib, der var

bygget til dette Formaal paa Skanderborg Sø. Det er derfor af almindelig Interesse, at der nu kan fremskaffes vægtige Beviser til Imødegaaelse af denne Antagelse.

Efter indgaaende Undersøgelser paaviser Troels-Lund, at end ikke Skibet har eksisteret, og at den unge Konges Ophold paa Skanderborg Slot under Formynderregeringen har været for spredte og kortvarige til at omfatte en hvilken som helst sømandsmæssig Undervisning af Betydning. Ganske vist blev der ved Skanderborg i August 1595 sat et Skib i Bygning, men det kan næppe have været benyttet til et saadant Formaal, fordi Kongen nu var i en mere fremrykket Alder og alt havde gjort et længere Togt med Flaaden. Desuden havde han ofte haft Lejlighed til at færdes paa Holmen og dér tilegnet sig en Viden, som gjorde det usandsynligt, at et lille Skib paa en Indsø kunde have nogen større Tilløkkelse, hvortil kommer, at Skibet næppe har været »sat sammen«, da Kongen tog Ophold paa Skanderborg Slot.

Den ældste og fyldigste Oplysning om Christian IV's maritime Undervisning paa Skanderborg Sø findes i den Ligprædiken, som Hofprædikant Laurids Jacobsen Hindsholm holdt ved Christian den Fjerdes Baare i Frue Kirke i København den 18. November 1648, hvori det hedder:

»Efterdi hans prinselige Naade [Chr. IV som Barn] har set disse sig af Gud tilbetroede Kongeriger og Lande med deres Situation saaledes at være beskafne, at de uden god Kundskab paa Søfarten og hvorledes et Skib i Fejde og Freds Tid, i Fægten og ellers, skulde regeres, ikke vel kunde forestaas langt mindre mod udvortes Fjender beskærmes og forsvares, har han fattet en synderlig Lyst til samme Kunst af Fundamentet at lære.

Hvorfor, da hans prinselige Naade paa Skanderborg Slot, som hos en dyb og vidt begreben Sø er beliggende, sine Studier og Exercitier en Tid lang har øvet, har han af de tilforordnede regerende Rigens Raad erlanget, at paa samme Sø blev bygt et Skib, som med Master, Takkel, Sejl og andet Redskab i alle Maader som et stort Orlogsskib er monteret og udstyret. Hvortil forstandige og forfarne Skibsfolk er forordnede, som med ham paa Søen have omsejlet og ham i alt det, som til Søfarten hører, flitteligt undervist, saa at hans prinselige Naade derefter endog

i Storm [og] Uvejr for sig selv har vidst et Skib at regere og alt Redskab derpaa, fra højest indtil nederst, med sit rette Navn egentlig at nævne.»

Efter Troels-Lunds Mening maa det formodes, at en beskeden Fortælling om Sejlture med et af Slotsfartøjerne i Aarenes Løb har vokset sig stor og paa Baggrund af Kongens daadrige Liv er blevet til Øvelsestogter med et »Misfoster af et Orlogsskib«.

Rent umiddelbart kan der vel ikke rettes nogen Indvending mod Troels-Lunds Redegørelse, der er holdt strengt til Beretningens Ordlyd og omfatter hele Mindreaarsregeringen, men gaar man blot et Par Aar tilbage i Tiden, oprulles et helt andet Billede af Sejladserne paa Skanderborg Sø. Allerede i 1583 fandtes et mindre Skib paa Slotssøen, og $13\frac{1}{2}$ 1584¹ udstedtes Ordre til Christoffer Valkendorf om ufortøvet at sende en Del Skibsredskab til det Rostocker-Skib, som Kongen en Tid lang havde brugt ved Skanderborg Slot og fremdeles vilde bruge denne Sommer.

Skibet er formentlig et af de Skibe, som i August 1583 blev opbragt, da Frederik II understøttede Svigerfaderen Hertug Ulrik i Stridighederne mod Rostock, og maa være transporteret til Søen paa Blokvogne.

Frederik II, som efter den nordiske Syvaarskrig lagde megen Vægt paa Flaadens Udvikling og personlig gav Anvisning paa Skibenes Bygning², opholdt sig denne Sommer paa Skanderborg Slot ($2\frac{1}{5}$ — $3\frac{1}{6}$), og det synes meget sandsynligt, at Rostocker-skibet skulde benyttes til at give hans 7-aarige Søn en indledende Undervisning i praktisk Sømandskab, men herved blev det dog ikke.

I Løbet af Vinteren 1586—87 lod Kongen nemlig Mestersvend, den senere Skibsbygger, Jens Lauritzen bygge en Jagt paa Skanderborg Sø, hvilket fremgaar af en Skrivelse til Christoffer Valkendorf af $6\frac{1}{2}$ 1587³: »Kongen sender sine Skibs-

¹ Kanc. Brevb. 1584—88, 29.

² H. D. Lind: Fra Kong Frederik den Andens Tid (1902), 208.

³ Kanc. Brevb. 1584—88, 656.

byggere, som vare kaldte herover, tilbage, da de nu ere færdige med det Arbejde, som de skulde udføre her. Kongen har givet Mestersvenden Ordre til i Forening med Kongens Skibsbygger Hans Matzen snarest at opsætte og bygge en lignende Baad som den, han har lavet herovre, dog noget større, som Kongen kunde have at bruge over Bæltet.»

^{31/5} 1587 faar vi at vide, at Baaden var en Brandjagt, idet Kongen da befalede Skibsbygger Jens Lauritzen at bygge en Brandjagt i Aarhus af samme Form som den, han har bygget ved Skanderborg Slot¹.

Brandjagten var en Fartøjstype, som svarede til den senere lette Fregat eller Snau og anvendtes til Krydsertjeneste og til Sikring af Flaaden mod de frygtede natlige Branderangreb. Det var et orlogsrigget Fartøj med Raasejl, der jævnlig benyttedes til Depechetjeneste og lignende mellem Danmark og Norge, og var armeret med nogle faa lettere Kanoner.

At Formaålet med Bygningen af denne Jagt ved Skanderborg ikke alene har været at give den unge Prins den fornødne Undervisning i Sejladsen, men ogsaa at informere ham i selve Skibsbygningen synes utvivlsomt, og det falder nøje i Traad med en næsten samtidig Skrivelse til Christoffer Valkendorf², hvor Kongen udtaler: »at dette Kongeriges meste Magt og Anseelse, som Christoffer Valkendorf selv ved, beror paa Forraadet af Skibe og Søens Regering«.

Allerede om Efteraaret 1586 havde Kongen bestemt, at Prins Christians og Hertug Ulriks Undervisning skulde henlægges til Skanderborg, hvor der i November blev udset passende Værelser til Prinserne og deres Hovmestre; selv tog Kongen fast Ophold paa Slottet omkring Nytaar og forblev der til 18. April.

Efter de Oplysninger, der kan skaffes om mindre danske Orlogsskibes Bygning, f. Eks. det fra Københavns Belejring saa bekendte Orlogsskib »Højenhald«, der sattes paa Stabel ved Kolding ^{7/1} 1636 og allerede ^{21/3} var ankommet til Bremer-

¹ Kanc. Brevb. 1584—88, 739.

² ^{11/2} 1587 (Kanc. Brevb. 1584—88, 662).

holm, maa det formodes, at Skanderborg-Jagten er sat i Bygning ved Juletid 1586, og at den har været sejlklar ved Slutningen af Februar, hvor Søen var isfri.

Desværre omtales denne Skibsbygning slet ikke i Christian IV's Stilebøger, som lejlighedsvis beretter om Prinsens Oplevelser, men indirekte giver de latinsk-danske Stile, der ofte er skrevet i Brevform, et formentlig fuldgyldigt Bevis for, at Prinsen tidlig og silde har været paa Byggepladsen.

Den latinske Stilebog, som for Tiden ikke er tilgængelig, er saa udførlig behandlet af C. Molbech¹, at man gennem dennes Nummerering af Stilene er i Stand til at paavise, at den skriftlige Undervisning har været standset, fra Jagten blev sat i Bygning, indtil Prinsen forlod Skanderborg i Slutningen af April 1587.

I Stil Nr. 200 omtales, at Kongen for faa Dage siden har sendt Prinserne »tvende smukke og nyttige Bøger til Skienk«, hvorfor Prins Christian forestiller sin Broder, at de begge »som Hans Maj. fromme og gode Børn, af ret sønlig Kiærlighed underdanigst med allerførste bør betacke Hans Kon. Maj«. Denne Stil er ikke dateret, og i en Note oplyser Molbech, at Foræringen antagelig har været en Nytaarsgave (1587), men efter min Formening er det rimeligere at antage, at Bøgerne har været en Julegave, fordi Kongen tilbragte Julen paa Haderslevhus, medens han Nytaarsdag var paa Skanderborg Slot, hvorfor han ikke behøvede at sende nogen Nytaarsgave dertil, ej heller at modtage nogen skriftlig Tak. Som allerede meddelt tog Kongen da fast Ophold paa Slottet, og i Tiden $\frac{1}{1}$ — $\frac{18}{4}$ var han kun bortrejst nogle faa Gange paa ganske kortvarige Besøg i Jylland².

Den næstfølgende Stil Nr. 202 er dateret Kolding 21. April 1587 og beretter, at Prinsen netop er kommet dertil fra Skanderborg, saaledes at der i Perioden fra Julen 1586 til $\frac{21}{4}$ 1587 kun er skrevet een eneste latinsk Stil, medens der saavel i Tiden

¹ Nyt Hist. Tidsskr. III (1850), 265—306.

² Kong Frederik II's Kalenderoptegnelser for Aarene 1583, 1584 og 1587 (Hist. Tidsskr. 4. R. III (1873), 569—571).

før som efter regelmæssigt er skrevet 2 og som Regel 3 Stile ugentlig.

Det fremgaar heraf, at den skriftlige Undervisning har været fuldstændig indstillet i næsten 4 Maaneder, og man tør derfor gaa ud fra, at denne Tid har været benyttet til først at give Prinsen en grundig praktisk Undervisning i Skibsbygning, medens Jagten blev bygget, og efter Søsætningen en ligesaa grundig Uddannelse i Tiltakling, Sømandskab og Sejlads paa Søen, saaledes som det berettes i Ligprædikenen.

I Stil Nr. 233 skriver Prins Christian fra Koldinghus, at han længes meget efter Bud fra Skanderborg, hvorfra han i lang Tid intet har hørt, for at erfare, om Kongen er kommet derhen, da der er saa meget, hvorom han gerne vil tale med Hs. Maj. Disse Linier kunde tyde paa, at han har plaget sin Fader om at komme tilbage til Skanderborg, og at han gaar i det stille Haab, at Kongen vil opfylde hans Ønske, men han er dog ikke saa sikker i sin Sag, at han vil betro sine Forhaabninger til Stilebogen, men længes efter rigtigt at faa talt ud med Faderen derom.

I Stil Nr. 249 skriver han, at der nu læsses mange Rustvogne, der sendes til Skanderborg, og dette mener han er et Tegn paa, »at vi med det første skal derhen«. Prinsen blev imidlertid skuffet i sine Forventninger, thi fra Kolding flyttede Kongefamilien til Haderslevhus, hvor Julen 1587 blev fejret.

Overleveringen om Christian IV's Øvelsesskib paa Skanderborg Sø hviler saaledes paa langt sikrere Kendsgerninger end formodet, og det er ikke uden Interesse, at der fra England kan skaffes udførlige Oplysninger om et lignende Skib, som noget senere blev bygget til Øvelse for Christian IV's Søstersøn, den 10-aarige Prince Henry.

Efter at Kong Jacob i 1603 havde besteget den engelske Kongetrone, lod han den navnkundige Skibsbygger Phineas Pett¹ bygge et lille Skib, hvormed Prince Henry kunde sejle

¹ W. G. Perrin: The Autobiography of Phineas Pett (1918).

paa Themsen ovenfor London Bridge, »which was to be like the work of the Ark Royal, battlement wise«.

Skibet, der fik en Køllængde paa 25 Fod og en Bredde paa 12 Fod, hvilket svarer til en Længde over Stevnene paa ca. 35 og en Totallængde paa ca. 45 Fod, var i et og alt udstyret og ornamenteret som det større Skib. Det blev sat paa Stabel $19\frac{1}{1}$ 1604, afløb $6\frac{1}{3}$ og ankrede $14\frac{1}{3}$ op udfor Tower, hvor den unge Prins med Følge gik om Bord i det flagsmykkede Skib, som derefter blev afrigget for at kunne passere London Bridge og indtage Kanoner og Krudt fra Tower.

Søndag $18\frac{1}{3}$ sejlede det lille Orlogsskib under Musik op af Themsen og vendte tilbage med Ebben, idet der ved Passage af Whitehall blev afgivet Salut med saavel de svære som de lette Kanoner, medens en stor Menneskemængde i talrige Baade og paa Bredderne gav deres Bifald til Kende. $22\frac{1}{3}$ kom Prinsen ledsaget af Lord High Admiral, Earl of Worcester og andre Adelsmænd om Bord, hvorefter Skibet for fulde Sejl sejlede til »St. Paul's Wharf«, hvor Prinsen ifølge gammel Skik døbte Skibet med en Flaske Vin og gav det Navnet »Disdain«.

Det ses saaledes, at man ikke paa Forhaand kan afvise Beretningen om, at Skibet paa Skanderborg Sø trods sin Lidenhed har været udrustet som Kopi af et større Orlogsskib, naar det vitterlig har kunnet lade sig udføre i England, og det ligger meget nær at antage, at det er Christian IV's Søster Dronning Anna, som har udvirket, at hendes Søn fik et lignende Skib at sejle med, som det hendes Broder havde haft i samme Alder.

Det vil endvidere ses, hvor nøje Bygningstiden svarer til det, der vides om Skanderborg Skibet, saaledes at man ogsaa herigennem kan slutte, at Prins Christian har haft Lejlighed til at følge Skibets Bygning, fra Kølen blev lagt, til det 6—7 Uger senere var færdig til at gaa under Sejl.

I de nærmeste Aar efter Frederik II's Død, har Christian IV efter alt at dømme næppe haft Lejlighed til at sejle paa Skanderborg Sø, men det maa formodes, at den unge Konge af og til har været om Bord paa udrustede Orlogsskibe, og at han har

benyttet enhver Anledning til at komme paa Holmen og følge Arbejdet der.

I 1591 foretog Christian IV den kendte Hyldningsrejse til Norge. Paa dette Togt, hvor Flaadestyrken, der talte 9 Skibe, havde den sædvanlige taktiske Sammensætning af større Orlogsskibe, Pinker og søgaaende Galejer, har den unge Konge, som nu var sig sit fremtidige Ansvar bevidst, haft væsentlige Forudsætninger for selv at gøre mange af de lagttagelser, der blev bestemmende for Orlogsskibenes senere Udvikling. Han havde desuden en ganske særlig Grund til en kritisk Bedømmelse af Skibenes Sødygtighed og Egenskaber, fordi det uheldige Flaadetogt i 1589, hvor den udrustede Eskadre maatte opgive at overføre hans Søster Prinsesse Anna til Bryllupsfærden i Skotland, stod ham i frisk Minde.

Fra nu af kan man følge Kongens maalbevidste Arbejde for at skabe en kraftig og sødygtig Flaade. I sidste Uge af Marts 1592 tog Kongen fra Frederiksborg Slot ind til København, hvor han paa Holmen udsaa »et lidet Skib«, som han lod føre til Frederiksborg, hvortil der $15/4$ sendtes 3 smaa Ankre¹.

Formaalet har vel næppe været at sejle paa Søen, der er af saa ringe Størrelse, men snarere at have et Skib ved Haanden som Grundlag for de Forbedringer, som Kongen allerede da sysiede med, og dette giver den Samtale om Skibsbygning, som han nogle Maaneder senere havde med Tyge Brahe paa Hveen, den rette Baggrund.

Da Kongen blev fulgt ud til Frederiksborg af Niels Kaas, ytrede han Ønske om snart at besøge Tyge Brahe, og $27/4$ mindede han Kansleren om Aftalen, da Aarstiden nu var passende, men den berammede Tur blev endnu udsat nogen Tid, fordi der herskede Smitsot paa Hveen, og først 3. Juli fandt Besøget Sted. Her blev det aftalt at sende nogle unge Mennesker, som kunde gaa i Skole hos Tyge Brahe for at dygtiggøres til Skibsbyggere, for at Flaaden dermed kunde komme i god Stand².

¹ RA. Københavns Slots Arkeliregnskab.

² Nyt Hist. Tidsskr. III, 301.

Christian IV gik nu i sit 16de Aar og havde altsaa passeret den Alder, hvor adskillige Søofficerer fra Sejlskibstiden med den tidlige Kadetuddannelse havde gjort flere Togter med Flaadens Skibe. Han var tidlig moden og ansvarsbevidst, og det er sikkert de gode matematiske Kundskaber, som i Forbindelse med den grundige Undervisning i Skibsbygning og Sejlads, der saa tidligt har aabnet den unge Konges Blik for at søge andre Veje til Forbedring af Orlogsflaaden end den rent haandværksmæssige.

Denne Tanke at tage matematiske Beregninger til Hjælp, som synes saa ligetil nu om Dage, var i Virkeligheden genial, fordi man dengang overalt byggede paa praktisk Erfaring og først langt senere konstruerede Skibe efter videnskabelige Principper.

I den store Kommission, som i 1608 blev nedsat i England for at afgive Betænkning om det projekterede Orlogsskib »Prince Royal« udtalte Captain George Waymouth, at Skibsbyggere saavel i England som i andre Lande byggede efter traditionelle Regler og Øjemaal, hvorfor de ikke formaaede at bygge to Skibe ens i Størrelse eller Kvalitet, ej heller at bygge et Skib til et bestemt Displacement eller i Forvejen at bestemme dets nøjagtige Dybgaaende. Skibene led derfor af følelige Mangler, de savnede tilstrækkelig Stivhed, maatte sædvanlig have Klædningen fordoblet, de arbejdede haardt i Søen, kunde ikke ligge tæt ved Vinden og stak for dybt i Forhold til deres Størrelse¹.

Om Captain Waymouth har kendt noget til dansk Skibsbygning vides ikke, men det er ikke sandsynligt. Englands Blik var rettet mod de Sønationer, som laa ved Atlanterhavet og Middelhavet, og det var disse Landes Skibsbygning som fulgtes med særlig Interesse, men Erklæringen tjener til at fremhæve

¹ Waymouth havde studeret Skibsbygning i flere Lande. I 20 Aar havde han tillige studeret Matematik for herigennem at afhjælpe Manglerne, og han hævdede nu, at det var nødvendigt at bygge efter andre Principper end de hidtil fulgte. (W. G. Perrin: The Autobiography of Phineas Pett).

Christian IV's selvstændige og fremsynede Tankegang paa det maritime Omraade.

Det lille Skib ved Frederiksborg var kun Indledningen til en Række omfattende Forsøg, som den unge Konge lod foretage paa Slotsøen. I 1594 byggedes paa Bremerholm en ny Jagt, som antagelig i Maj blev ført til Frederiksborg¹. Jagten var dog ikke færdigbygget. ¹²/₆ fik Tømmermanden Jens Lauritzen Materialer »til Forfærdigelse af Sværd (hollandske Sværd i Lighed med de nu kendte Kuffer) og Støtter til den ny Jagt, som Prinsen (den ukronede Konge) lod bygge paa Holmen, som kom til Frederiksborg« og senere sendtes Tømmer til Pligten og Spir til Stormast, Fokkemast, Storraa og Bovspryd samt Bunkeaarer. Kongen har formentlig prøvesejlet Jagten og ikke fundet Rejsningen tilfredsstillende, thi i Oktober og November fik Jagten ny Stormast og Raa.

Endnu en Jagt blev samme Aar sendt til Frederiksborg, nemlig Orlogsskibet »Wolher«s Esping, som ⁴/₁₀ blev forsynet med ny Garnering. Espinger var en Slags Kuttere, som fulgte de større Orlogsskibe i Søen eller gjorde selvstændige Togter, de var saa store, at de havde deres egen Skibsbaad.

Alle disse Skibe, som kunde føres over Land, var kun en Begyndelse. Den følgende Vinter blev der opsat et noget større Orlogsskib ved selve Slottet, hvortil der 1 Januar 1595 sendtes forskellige Materialer til Master, Ræer, to Mærs og en ny Baad »til det ny Skib, som Prinsen lod opsætte ved Frederiksborg«².

Desværre meddeler Regnskaberne ingen direkte Oplysninger, der kan tjene til Bedømmelse af disse Skibes Dimensioner, men af Malerregnskabet fremgaar, at de maa have haft en ret anseelig Størrelse.

²⁶/₁₂ 1594 fik Maler Rasmus fra København 30 Daler i Arbejdsløn for 40 Arbejdsdage i Tiden fra ⁹/₁₁ til ²⁴/₁₂, hvor han selv og to Svende havde været paa Frederiksborg »og her formalet og stafferet et Skib for Kong. Maj. og ellers andet Ar-

¹ Oplysningerne om Skibsbygningen ved Frederiksborg er hentede fra Bremerholms Tømmerregnskab (RA).

² RA. Bremerholms Tømmerregnskab.

bejde«. Det følgende Aar arbejdede Rasmus Maler med fire Svende paa det nye Skib og fik $\frac{29}{4}$ 1595 30 Daler paa Regnskab af de 55 Daler, der var hans fortjente og bevilgede Arbejds løn i Tiden fra $\frac{26}{2}$ til $\frac{16}{4}$ for »paa Frederiksborg det Skib at male og staffere, samt dets tilhørende Redskab, som højbemeldte Kong. Maj. af ny der ved Slottet haver ladet bygge og forferdige«¹.

Det har altsaa drejet sig om ret betydelige Malerarbejder. I det første Tilfælde maa man vel tage den ugunstige Aarstid i Betragtning og fraregne, hvad der ellers kan være udført, men samtidig maa det erindres, at det væsentlig har drejet sig om Opmaling af et tidligere malet Skib. For det nye Skibs Vedkommende har det ikke været noget ringe Arbejde, naar det har kunnet beskæftige 5 Mand i 7 Uger.

For de nærmest følgende Aar mangler Regnskaberne, men i 1598 byggedes endnu 2 Skibe. $\frac{11}{10}$ sendtes Spir og Aaretræ til Mast og Spryd til den liden Bøjert, »som er bygget ved Frederiksborg«, $\frac{24}{10}$ Blekingsbord til det nye Skib, »som bygges ved Frederiksborg« og $\frac{5}{12}$ Aaretrær, Spir og Stage til Master, Stænger og Spryd til »den ny bonnett (Bøjert?), som bygges her ved Frederiksborg« og $\frac{14}{12}$ til Master og Spryd til den »ny Bøjert, som Kongen lader bygge ved Frederiksborg«, saaledes at der muligvis har været 3 Skibe i Bygning.

I August og September var der sendt Tjære, Værk og Harpik samt et 3 Tommers Ankertov paa 90 Favne, endvidere Lærred til Smakkesejl, Merssejl, Blinde og Mesan til »Skibene ved Frederiksborg«, samt til en Jagt, som muligvis er af ældre Dato, og endelig blev 2 Baade og en Skøjte i September 1599 reparerede paa Bremerholm for at sendes til Frederiksborg, hvorefter denne Virksomhed ophører, men da var der ogsaa paa Slotssøen samlet en hel lille Flaade bestaaende af et Orlogsskib og mindst 5 mindre Skibe af forskellig Type. Et af Skibene er muligvis blevet anvendt som Øvelsesskib for Christian IV's yngste Broder, idet der $\frac{27}{5}$ 1602 blev udleveret Tømmer til 2 Mærs til »Hertug Hansis lille Skib«².

¹ RA. Rentemesterregnskab 1594—95, fol. 296.

² RA. Bremerholms Tømmerregnskab.

Samtidig med Skibsbygningen ved Frederiksborg lod Kongen ogsaa i Sommeren 1595 opsætte et nyt Skib ved Skanderborg, hvortil der $\frac{2}{8}$ afskibedes en Ladning Tømmer, som skulde sejles til Aarhus med Skibet »Engelen»¹.

Troels-Lund har ment, at Skibet ikke var færdigbygget, da Kongen i September foretog en Rejse til Tyskland; dette er muligvis rigtigt, men der kan ikke ses bort fra, at Skibet rimeligvis var meget nær sin Fuldendelse, da »Engelen» afsendtes, og at det maaske netop var Kongens Agt personlig at give Anvisning paa, hvorledes det skulde færdigbygges, og det kan meget vel have været saa langt fremme, at Kongen kan have sejlet med det, da han i August var i Skanderborg.

Naar Troels-Lund endvidere mener, at Kongen nu var kommet ud over den Alder, hvor man kunde finde Fornøjelse i at sejle med et mindre Skib paa en liden Indsø, saa behøver man blot at se paa det Sejlsportsliv, der nu om Dage udfolder sig paa vore større Søer, for at komme paa andre Tanker, og de officielle Dokumenter giver ingenlunde Troels-Lund Medhold.

Af Frederik II's Ordre om Udrustning af Rostocker-Skibet i 1583 fremgaar det, at Kongen i en Alder af 49 Aar havde brugt dette Skib i længere Tid og fremdeles agtede at benytte det, og det maa formodes, at Christian IV senere hen har sejlet paa Søen, fordi der i 1604 ifølge Lensregnskaberne fandtes ikke færre end 5 »store Skib« og 4 Rofartøjer samt en større Pram ved Skanderborg Slot. De 3 større Skibe er rimeligvis byggede ved Slottet i Aarene efter 1595 og har muligvis i nogen Grad svaret til de nybyggede Skibe ved Frederiksborg, men dette kan ikke paavises, fordi Regnskaberne savnes.

I 1608 lod Christian IV endnu et Skib bygge ved Skanderborg. $\frac{25}{11}$ beordredes en Borer til Skanderborg, »som skal bruges til et Skib, som Kongen agter at lade bygge fra nyt af dér». $\frac{30}{11}$ stod Skibet i Bygning, og $\frac{8}{1}$ 1609 beordredes en Billedskærer fra Viborg til Skanderborg, antagelig for at udføre Ornamenteringen².

¹ Kanc. Brevb. 1593—96, 517.

² Kanc. Brevb. 1603—08, 764, 767; 1609—15, 2.

Medens der ikke vides noget om de tidligere Skibes Armering, fordi Tøjhusregnskaberne er gaaet tabt, beretter Regnskaberne for 1608, at der $\frac{1}{10}$ blev afskibet 6 Kobber Quarter Slinger, 6 Skibslader (Raperter), 200 runde Kugler paa 2 Pund og 2 Geværer med Fyrllaase til Skanderborg¹.

Endelig byggedes i 1616 et nyt Skib ved Skanderborg Slot, hvortil der $\frac{19}{11}$ beordredes oversendt det nødvendige Redskab, Takkel og andet, der maatte behøves², og dette Skib har formentlig været tiltænkt som Uddannelsesskib for Christian IV's Søn, den 13-aarige Prins Christian.

Efter den her tilvejebragte Dokumentation, kan der efter min Mening ikke herske nogen Tvivl om, at Frederik II med velberaad Hu lod bygge et Skib ved Skanderborg Slot for at give den purunge Prins en indgaaende Undervisning i praktisk Skibsbygning, og at han har udset den afsides Sø som et vel-egnet Sted for den sømandsmæssige Uddannelse.

Ligesaa rimeligt synes det mig, at Christian IV har valgt Skanderborg Sø og særlig Frederiksborg Sø som bekvemme Forsøgsomraader, hvor han under længere Ophold kunde foretage de Eksperimenter, som han ansaa for nødvendige for Tilvejebringelsen af de bedst egnede Skibstyper.

Man kan maaske som Troels-Lund trække paa Skuldrene og mene, at saadanne Smaaskibe var uden reel Betydning, men man kan ikke komme uden om, at en af Englands dygtigste Skibskonstruktører Sir Anthony Deane et halvt Aarhundrede senere ogsaa udførte indgaaende Forsøg paa en Dam tilhørende Sir W. Petty³. Den moderne Skibskonstruktion af i Dag hviler i hvert Fald paa nøjagtige Modelforsøg, og det er en Kendsgerning, at mange af Industriens og Videnskabens største Resultater er blevet til efter omfattende Laboratorieforsøg.

Hvad der nu kan synes formaalsløst maa ses i Datidens Lys,

¹ RA. Københavns Slots Arkeliregnskab.

² Kanc. Brevb. 1616—20, 98.

³ Edwin Chappell: The Tangier Papers of Samuel Pepys (1935), 302.

og ved en nøjere Overvejelse er det maaske Christian IV's Hovedfortjeneste som Skibskonstruktør, at han i Stedet for Modelforsøg, til hvis Udnyttelse der kræves fint registrerende Maaleinstrumenter, som ikke kendtes dengang, byggede rigtige Skibe i et saadant Størrelsesforhold, at han direkte kunde iagttage de Hovedfaktorer, der bestemmer et Orlogsskibs Kvalitet, ligefra Tømmerkonstruktion og Forbinding til Rejsningens Hensigtsmæssighed, hvortil kommer Skrogets Facon og Formstabilitet, Skibets Apterling, Kanonernes Placering og bedste Betjeningsmuligheder m. m.

Det maa anses for givet, at Christian IV, da han stod over for den meget krævende Opgave at skabe en kampdygtig Flaade paa et Tidspunkt, hvor Orlogsskibene og deres Armering fuldstændig ændrede Karakter, var ualmindelig godt udrustet, og den senere Udvikling viser, at Kongen ikke indlod sig paa hasarderede Eksperimenter, men gradvis forøgede Skibenes Displacement og Armering, saaledes at de større Orlogsskibe, som byggedes i hans seneste Regeringsaar, efter Datidens Forhold maa betegnes som særdeles fremragende.
